

ΤΕΥΧΟΣ 20 / ΤΙΜΗ: 6,90€

ΙΟΥΝΙΟΣ-ΙΟΥΛΙΟΣ 2023

A MAGAZINE FOR AUDIO / VIDEO / HOME ENTERTAINMENT / MUSIC

YELLOW BOX

VAN DER GRAAF
GENERATOR

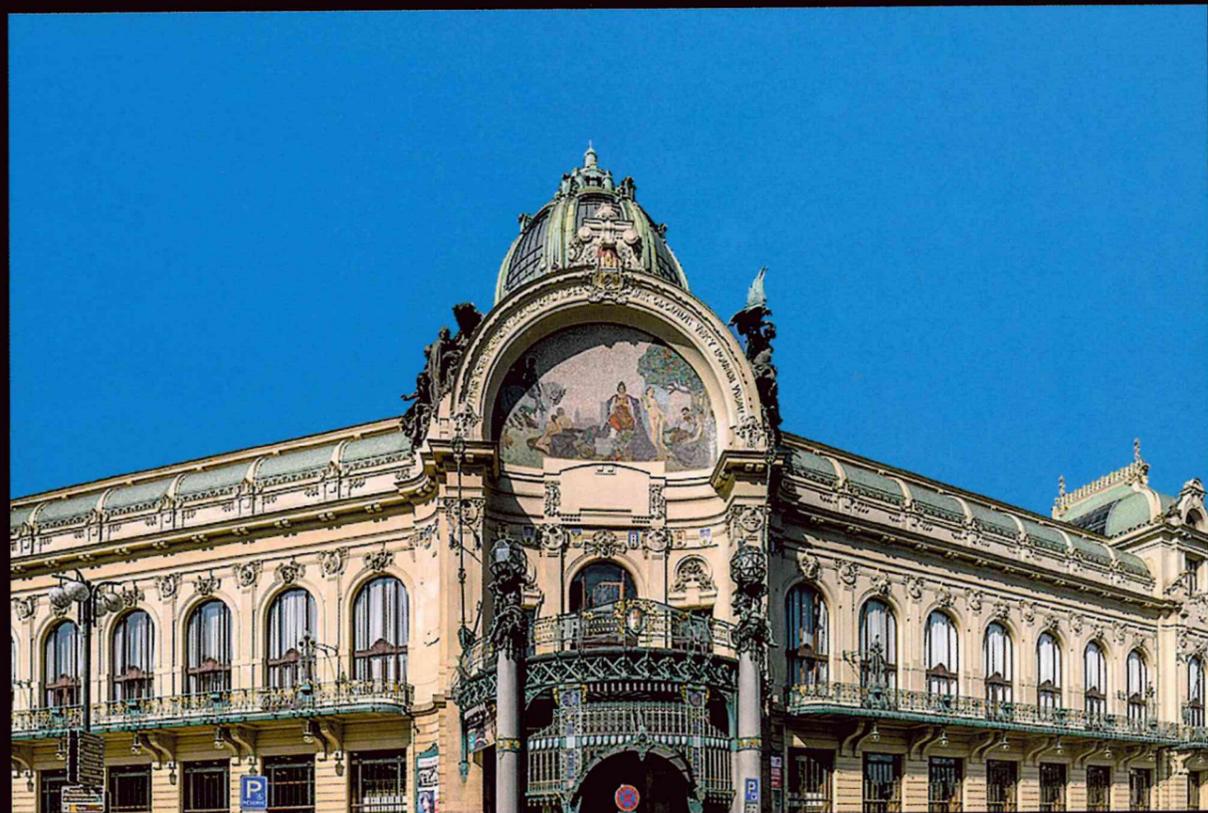
ΟΙ ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ
ΤΟΥ ΡΕΜΠΕΤΙΚΟΥ

ΑΦΙΕΡΩΜΑ
JAZZHEAD! 2023

KEITH JARRETT

θυμόμαστε τα σόλο άλμπουμ
του μεγάλου πιανίστα

Διεθνές Μουσικό Φεστιβάλ «Άνοιξη της Πράγας» 2023

ΚΕΙΜΕΝΟ
ΝΙΚΟΣ ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ

«Άνοιξη της Πράγας». Οι λέξεις αυτές φέρνουν αρχικά στο μυαλό μας τα γεγονότα εκδημοκρατισμού της Τσεχοσλοβακίας το 1968. Σήμερα, το Διεθνές Μουσικό Φεστιβάλ της Πράγας, η μουσική «Άνοιξη της Πράγας», είναι η μεγαλύτερη ετήσια μουσική εκδήλωση της Τσεχικής Δημοκρατίας και ένα από τα πιο ιστορικά φεστιβάλ κλασικής μουσικής στον κόσμο. Ξεκίνησε το 1946 και κάθε χρόνο παρουσιάζει εξαιρετικούς Τσέχους και διεθνείς καλλιτέχνες, σημαντικές ορχήστρες και σύνολα μουσικής δωματίου, δημοφιλή έργα και παγκόσμιες πρεμιέρες, καταξιωμένους αρχιμουσικούς και νέους σολίστ.

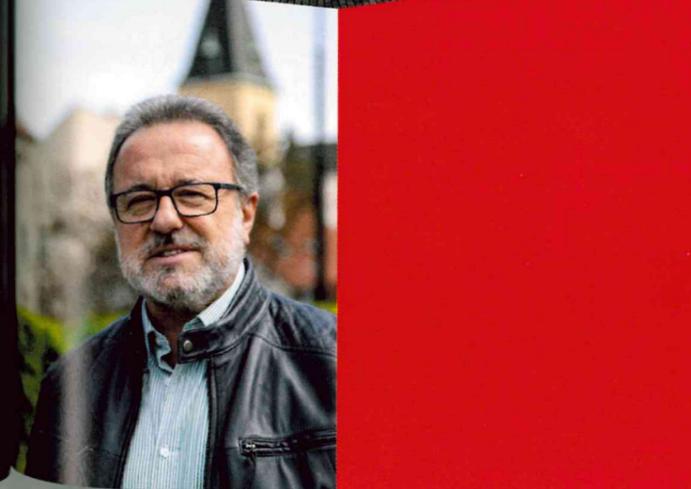
Εφέτος, το 78ο Διεθνές Μουσικό Φεστιβάλ «Άνοιξη της Πράγας» ξεκίνησε στις 12 Μαΐου και ολοκληρώθηκε στις 2 Ιουνίου. Η ημερομηνία έναρξης αυτού του ετήσιου φεστιβάλ είναι κάθε χρόνο η ίδια και είναι συμβολική. Είναι η ημέρα που η Τσεχία -και ο κόσμος ολόκληρος- έχασε τον μεγάλο συνθέτη **Bedřich Smetana** (Μπέντρζιχ Σμέτανα) το 1884.

Για μία ακόμη φορά, μου δόθηκε η ευκαιρία να παρακολουθήσω στην Πράγα σπουδαίες συναυλίες αυτού του φεστιβάλ, με σημαντικές ορχήστρες και σπουδαίους σολίστ, εμπειρία που επιθυμώ να μοιραστώ μαζί σας. Ο καιρός ήταν καλός και τα κτίρια όπου δίδονται οι συναυλίες, κυρίως το Rudolfinum και το Obecní dům, ήταν φωτισμένα τόσο από το φως της ημέρας το πρωί, όσο και από τον ιδιαίτερο τεχνητό φωτισμό τους το βράδυ.

Το **Rudolfinum** βρίσκεται μόλις 600 μ. βόρεια της γέφυ-

ρας του Καρόλου, πάνω στον Μολδάβα. Από το άνοιγμά του το 1885, έχει συνδεθεί με τη μουσική και την τέχνη. Πήρε το όνομά του από τον φιλότεχνο Rudolf II των Αψβούργων, τρίτο παιδί και μοναχογιό των Franz Josef I και της Sissi, ο οποίος έζησε μόλις 30 χρόνια. Σήμερα, στο κτίριο εδρεύουν η Τσεχική Φιλαρμονική Ορχήστρα και η Galerie Rudolfinum. Το μεγαλύτερο μουσικό του αμφιθέατρο, το Dvořák Hall, έχει 950 θέσεις και φημίζεται για την εξαιρετική ακουστική του.

Το **Obecní dům** (Δημαρχιακό Μέγαρο), ένα Art Nouveau κτίριο, χτίστηκε το 1911. Το καφέ, τα εστιατόρια με τα κρύσταλλα Βοημίας, το αμερικάνικο μπαρ, το σαλόνι και η αίθουσα συναυλιών "Smetana" με 1.260 θέσεις είναι όλα δείγματα εσωτερικών χώρων διακοσμημένων από κορυφαίους καλλιτέχνες και γλύπτες, όπως οι Alfons Mucha, Jan Preisler, Ladislav Šaloun κ.α.

Σε όλες τις συναυλίες που παρακολούθησα, όλοι ανεξαιρέτως οι θεατές ήταν καλοντυμένοι -οι γυναίκες με τουαλέτες, οι άνδρες με σκούρα κοστούμια- και αυτό που αξίζει να σημειωθεί ήταν η πειθαρχία και η γνώση των έργων που παίζονταν. Για παράδειγμα, στη Συμφωνία αρ. 1 του Μάλερ, τελειώνοντας το πρώτο μέρος δυναμικά, είναι σύννητες φαινόμενο το μη ενημερωμένο κοινό να ξεσπά σε θυελλώδη χειροκροτήματα... Αλλά στην Πράγα αυτό δεν συνέβη. Και όχι μόνο σε αυτήν την περίπτωση, αλλά και στις υπόλοιπες συναυλίες που παρακολούθησα, κανείς, μα απολύτως κανείς, δεν χειροκρότησε στα ενδιάμεσα μέρη των κοντσέρτων ή των συμφωνιών!

Στην προαναφερόμενη συναυλία της 17ης Μαΐου πρωταγωνιστούσε η **Φιλαρμονική της Τσεχίας υπό τον Klaus Mäkelä**. Η βραδιά ξεκίνησε με το **Κοντσέρτο για Βιόλα και Ορχήστρα του Alfred Schnittke** (1934-1998). Σολίστ ήταν ο 44χρονος Γάλλος βιολίστας **Antoine Tamestit**, ο οποίος ερμήνευσε το άκρως απαιτητικό αυτό έργο, διάρκειας 40', με μεγάλη δεξιοτεχνία και δυναμισμό. Επρόκειτο για έργο του Σνίτκε που γράφτηκε το 1986 -πριν ο συνθέτης υποστεί το πρώτο του εγκεφαλικό- και αφιερώθηκε στον Γιούρι Μπασμέτ. «Αν και δεν έχω ρωσικό αίμα, είμαι δεμένος με τη Ρωσία, αλλά πολλά από όσα συνέθεσα συνδέονται κάπως με τη Γερμανία, αν και δεν το θέλω», ανέφερε ο γερμανο-εβραϊκής καταγωγής Ρώσος συνθέτης (γεννήθηκε στο Engels, τότε ΕΣΣΔ). Ιδιαίτερη εντύπωση έκανε η ταυτόχρονη παρουσία της τσελέστα, του τσέμπαλο και του πιάνου επί σκηνής, καθώς και η απουσία βιολιών, σύμφωνα με την ενορχήστρωση του Σνίτκε.

Ο **Γκούσταφ Μάλερ** (1860-1911), γεννημένος στο Καλιτζέ της Βοημίας (σήμερα Τσεχία, τότε Αυστρο-Ουγγαρία), έγραψε εννέα συμφωνίες και έκανε τα σχέδια μιας δέκατης που δεν ολοκλήρωσε ποτέ. Η **Συμφωνία αρ. 1**, από τις πιο αγαπητές του συνθέτη, όπως έλεγε ο ίδιος «είναι μια μουσική που μοιάζει με κραυγή μιας πληγωμένης ψυχής». Μια μουσική που αποκαλύπτει τα τρυφερά συναισθήματα του μουσουργού για δύο σημαντικές γυναίκες της ζωής του: τη Μάριον φον Βέμπερ, από την οικογένεια του συνθέτη του **Ελεύθερου Σκοπευτή**, και τη σοπράνο Γιόχαννα Ρίχτερ. Η Συμφωνία ήταν καταρκάς ένα συμφωνικό ποίημα με πέντε μέρη. Η πρεμιέρα της δόθηκε στη Βουδαπέστη στις 20 Νοεμβρίου 1889 και δεν έτυχε καλής υποδοχής. Ο Μάλερ την ανασκεύασε για να την παρουσιάσει στο Αμβούργο το 1893.

Η εξαιρετική ακουστική της σχετικά μικρής αίθουσας «Ντβόρζακ» του Rudolfinum και η υπερπλήρης ορχήστρα στον Μάλερ, μας έδιναν την εντύπωση ότι όλα τα όργανα βρίσκονταν δίπλα μας!

Στο 78ο Διεθνές Μουσικό Φεστιβάλ «Άνοιξη της Πράγας», και συγκεκριμένα στις 18 Μαΐου, είχα την ευκαιρία να παρακολουθήσω μια συναυλία με ιδιαίτερο επετειακό ενδιαφέρον, με τη Συμφωνική Ορχήστρα του Ραδιοφώνου της Πράγας. Ποιο ήταν το ιδιαίτερο στοιχείο της συναυλίας; **Ακριβώς πριν από 100 χρόνια**, στις 18/5/1923 ξεκίνησε τη λειτουργία το **Ραδιόφωνο της Πράγας**, με τακτικές ραδιοφωνικές μεταδόσεις. Εδώ και 100 χρόνια αυτό το ραδιόφωνο συνόδευσε το κοινό σε όλη τη χώρα, το ενημέρωσε και το διασκέδασε, και έχει γίνει ένα από τα πιο αξιόπιστα ΜΜΕ της χώρας. Το 2023, με σύνθημά του «Τα 100 χρόνια είναι μόνον η αρχή», το τσεχικό ραδιόφωνο έχει προετοιμάσει μια σειρά από ειδικές εκδηλώσεις, όπως εκθέσεις, συναυλίες, επιστημονικά συνέδρια, καθώς και καινοτομίες, με τις οποίες πρωταγωνιστεί το ραδιόφωνο ως κύριο μέσο μετάδοσης πολιτισμού.

Σε αυτήν την 100η επέτειο, σε ένα γκαλά από την **Τσεχική Ραδιοφωνική Συμφωνική Ορχήστρα** υπό τον εξέχοντα Γερμανό αρχιμουσικό **Cornelius Meister** και έναν από τους πιο ταλαντούχους Τσέχους βιολονίστες, τον **Jan Mrázek**, τον οποίο γνωρίσαμε και στην Ελλάδα χάρη στην συμμετοχή του στο φεστιβάλ Ναυπλίου το 2017 (σε ντούμ με τον εξαιρετικό πιανίστα Lukáš Klánský), αλλά και ως σολίστ στο Μέγαρο Μουσικής Αθηνών, σε συναυλία της Κρατικής Ορχήστρας Αθηνών το 2019.

Η ορχήστρα απέδωσε με μοναδικό τρόπο τη μουσική δύο μεγάλων Τσέχων συνθετών, του Άντονιν Ντβόρζακ και του Μπόκουλαβ Μαρτινού. Η έναρξη έγινε με την Εισαγωγή στην όπερα **Hans Heiling op. 80 (1833) του Heinrich Marschner** (1795-1861), όπερα η οποία πραγματεύεται υπερφυσικά θέματα, με βάση έναν παλιό γερμανικό μύθο, και αναφέρεται στον τελευταίο πρίγκιπα των Πνευμάτων της γης, του αέρα, της φωτιάς και των υδάτων. Ένα θέμα διάρκειας περίπου οκτώ λεπτών, που χρησίμευσε για να «ξεσταθεί» η ορχήστρα και να αποδώσει με άψογο τρόπο τα δύο απαιτητικά έργα που θα ακολουθούσαν. Ο Μάρσνερ ήταν Γερμανός, φίλος των Μπετόβεν και Μέντελσον και ανταγωνιστής του Βέμπερ.

Και ακολούθησε το ένα και μοναδικό **Κοντσέρτο για Βιολί του Ντβόρζακ**. Είναι παράξενο το γιατί αυτό το κοντσέρ-

το του Ντβόρζακ δεν είναι τόσο γνωστό όσο η 8η και η 9η Συμφωνία του. Πάντως, για πολλούς είναι ισοδύναμο με το Κοντσέρτο για Βιολί του Τσαϊκόφσκι, όσον αφορά τη μουσική του αξία. Η πρεμιέρα του είχε δοθεί στην Πράγα, στις 14 Οκτωβρίου 1883. Το κοινό το αγάπησε αμέσως. Ο 32χρονος Τσέχος βιολονίστας Γιαν Μράτσεκ προσέφερε στο κοινό μια εξαιρετική ερμηνεία, που συνεπήρε την κατάμεστη αίθουσα «Σμέτανα» του Δημοκρατικού Μεγάρου, γι' αυτό και όλοι τον χειροκροτούσαν επί οκτώ λεπτά όρθιοι!

Χρειάζεται να τονίσω ότι σε όλες τις συναυλίες που παρακολούθησα δεν υπήρχαν κενές θέσεις. Όπως πληροφορήθηκα, όλα τα εισιτήρια είχαν πωληθεί προ πολλού!

Το δεύτερο μέρος της επετειακής συναυλίας κάλυπτε η **Πρώτη Συμφωνία του Μπόκουλαβ Μαρτινού (1890-1959)**. Τι συνέθεσε για να τιμήσει τη μνήμη της Ναταλί Κουσεβίτσκι, σύζυγο του αρχιμουσικού Σεργκέι Κουσεβίτσκι, ο οποίος και τη διηύθυνε στην πρεμιέρα της στη Βοστώνη, στις 13/11/1942. Ο Μαρτινού έγραψε τις πέντε πρώτες συμφωνίες του στην εξορία του στις ΗΠΑ, την περίοδο 1942-46. Η 6η γράφτηκε και πάλι στις ΗΠΑ, αλλά αργότερα, στις αρχές της δεκαετίας του 1950.

Ο συνθέτης αυτός είναι γνωστό στην Ελλάδα από τη φιλική του σχέση με τον Νίκο Καζαντζάκ. Ο σπουδαίος λογοτέχνης συνδέθηκε με τον Μαρτινού στα τέλη της δεκαετίας του 1950, όταν ο τελευταίος, εντυπωσιασμένος από το έργο Ο Χριστός Ξανασταυρώνεται ζήτησε τα δικαιώματα για να γράψει μια μεγάλη όπερα. Η όπερά του **Το Ελληνικό Πάθος (Recké pašije)**, ολοκληρώθηκε το 1957 και έκανε πρεμιέρα στις 19/6/1961 στην Όπερα της Ζυρίχης.

Την προτελευταία ημέρα μου στην Πράγα (όφειλα να επιστρέψω για τις εκλογές) παρακολούθησα στο Rudolfinum τη **Φιλαρμονική του Essen** υπό τον Τσέχο αρχιμουσικό **Tomáš Netopil**, σε δύο μεγάλα συμφωνικά έργα. Στο πρώτο μέρος ακούστηκε το ένα και μοναδικό Κοντσέρτο για Βιολί έρ. 61 που έγραψε ο Έλγκαρ. Σε αυτό πρωταγωνιστούσε ο Γερμανός βιολονίστας **Frank Peter Zimmermann**, ο οποίος στη σημαντική του καριέρα έχει συμπράξει με τις μεγαλύτερες ορχήστρες (Φιλαρμονική του Βερολίνου, της Βιέννης, του Φεστιβάλ Σάλτσμπουργκ κτλ).

Ο **Έντουαρντ Έλγκαρ (Sir Edward Elgar, 1857-1934)**, αρλό που ήταν τυπικός Άγγλος συνθέτης, οι περισσότερες από τις μουσικές επιρροές του δεν ήταν από την Αγγλία, αλλά από την ηπειρωτική Ευρώπη. Ένοιωθε τον εαυτό του «ξένο», όχι μόνο μουσικά, αλλά και κοινωνικά, επειδή στους μουσικούς κύκλους της εποχής του, όπου κυριαρχούσαν οι ακαδημαϊστές, ο ίδιος εισήλθε ως ένας πρακτικά αυτοδίδακτος συνθέτης. Όταν το 1884, στα 27 του χρόνια, έπαιξε βιολί στο Stabat Mater του Ντβόρζακ υπό τη διεύθυνση του συνθέτη, εντυπωσιάστηκε τόσο από την προσωπικότητα του Τσέχου, όσο και από τη μουσική του.

Τον Νοέμβριο του 1900 ο Έλγκαρ έλαβε τιμητική υποτροφία για να κάνει διδακτορικό στο Cambridge (ο Ντβόρζακ είχε λάβει την ίδια τιμή το 1891) και τότε έγραψε το **Κοντσέρτο για Βιολί έρ. 61**, έργο που έμελε να είναι η μεγαλύτερης διάρκειας σύνθεσή του (περ. 50'). Βασίστηκε απρόθυμα σε κάποιες παλιότερες ιδέες του που είχε απορρίψει νωρίτερα, αλλά το ολοκλήρωσε αφενός με προτροπή του δημοφιλούς αυστριακού βιρτουόζου βιολονίστα και συνθέτη Fritz Kreisler και, αφετέρου, όταν έλαβε μια σχετική παραγγελία από τη Βασιλική Φιλαρμονική Εταιρεία του Λονδίνου. Η πρεμιέρα του κοντσέρτου δόθηκε στις 10/11/1910, με τη Συμφωνική Ορχήστρα του Λονδίνου, σολίστ τον Φριτς Κράισλερ (στον οποίο αφιερώθηκε) και αρχιμουσικό τον ίδιο τον Έλγκαρ, κάνοντας τεράστια επιτυχία.

Στο δεύτερο μέρος αυτής της συναυλίας ακούστηκε η **Συμφωνία αρ. 5 έρ. 76** του Antonín Dvořák (1841-1904). Όπως συνέβη με τον Μπρούκνερ και τον Σούμπερτ, έτσι και με τον Ντβόρζακ υπήρξε πρόβλημα στην αριθμηση των Συμφωνιών του. Αυτές ήταν συνολικά εννέα. Από την 1η έως και την 4η όλοι συμφωνούν στην αριθμηση. Αν και μέχρι σήμερα η Συμφωνία αρ. 9 από το Νέο Κόσμο χαρακτηρίζεται, μερικές φορές, ως Πέμπτη.

Το 1875, στα 34 του χρόνια, ο Άντονιν Ντβόρζακ ήταν ακόμα ένας νέος συνθέτης, άγνωστος εκτός Πράγας. Ωστόσο, μετά από διαγωνισμό κέρδισε μια κρατική υποτροφία για νέους, ταλαντούχους συνθέτες της αυστρουγγρικής περιφέρειας, που τον ενίσχυσε οικονομικά και κυρίως ηθικά, αλλά και έκανε τη δουλειά του γνωστή στον μετέπειτα φίλο και μέντορά του, τον Μπραμς, ο οποίος ήταν μέλος της κριτικής επιτροπής. Η **Πέμπτη Συμφωνία** γράφτηκε σε εξαιρετικά σύντομο διάστημα λίγων εβδομάδων, γεγονός που -στη συγκεκριμένη περίπτωση- δεν φανερώνει βιασύνη του συνθέτη, αλλά έμπνευση. Αφιερώθηκε στον μεγάλο πιανίστα και αρχιμουσικό της εποχής, Χανς φον Μπύλντφ. Η πρεμιέρα της δόθηκε στην Πράγα στις 25 Μαρτίου 1879.

Σημειώνεται πως όσο ήταν στη ζωή ο Ντβόρζακ, ως Πέμπτη φερόταν η Συμφωνία «Από το Νέο Κόσμο» (σήμερα 9η),

αφού οι πρώτες τέσσερις συμφωνίες του ήρθαν στο φως αρκετά χρόνια μετά από το θάνατό του. Επιπλέον, ο αριθμός έργου (opus) 76 στον επίσημο κατάλογο των έργων του είναι παραπλανητικός: ο ίδιος ο Ντβόρζακ είχε γράψει στο χειρόγραφο της Πέμπτης op. 24, αλλά ο εκδότης του, ο Σίμροκ, όταν εξέδωσε τη Συμφωνία αποφάσισε αυθαίρετα να της δώσει έναν μεγαλύτερο αριθμό, που να παραπέμπει σε «ωριμότερο» (και άρα εμπορικότερο) έργο. Η επιλογή του, παρά τις δικαιολογημένες διαμαρτυρίες του Ντβόρζακ, συνοδεύει την Πέμπτη Συμφωνία μέχρι σήμερα.

Αυτή η επίσκεψη στην Τσεχία ήταν μία ακόμη μοναδική εμπειρία, σε μια πόλη -και μια χώρα- με σπουδαίο μουσικό πολιτισμό, κάτι που διαπιστώσα και πάλι, μια επίσκεψη με κορυφαίο μουσικό ενδιαφέρον. Το κοινό εκεί γνωρίζει πολύ καλά τη μεγάλη μουσική παράδοση της χώρας του, την εκτιμά, τη σεβεται και την απολαμβάνει. Και, επιπλέον, έχει ενσωματώσει στην κουλτούρα του και τα ρεύματα της μουσικής της κεντρικής Ευρώπης. Με παράδοση βαθιά μέσα στο χρόνο, ο 18ος αιώνας έφερε συνθέτες -από αυτήν την περιοχή- όπως οι Μπέντα, Στάμιτς, Βανχάλ, Κόζελουκ, Φιάλα, Ντούσεκ. Στον 19ο αιώνα εμφανίστηκαν οι μεγάλοι συνθέτες Σμέτανα, Ντβόρζακ, Πάνατσεκ, Πόπερ, Σουκ, για να ακολουθήσει ο Μαρτινού στον 20ό.

Φεύγοντας από την ηλιόλουστη Πράγα, η ευχή ήταν να μου δοθεί η δυνατότητα να βρεθώ ξανά εκεί. Πέρα από την κλασική λεγόμενη μουσική, η πόλη -και η χώρα γενικότερα- έχουν πολλές γωνιές για να ανακαλύψει ένας επισκέπτης, όσες φορές και αν την επισκεφτεί. Ήταν ένα απολαυστικό μουσικό ταξίδι, το οποίο διοργανώθηκε με κάθε λεπτομέρεια από τα Τσεχικά Κέντρα Αθηνών και Πράγας, και τα οποία μου παρέikan κάθε πληροφορία και διευκόλυνση που χρειαζόμουν.

Υ.Γ. Πολλές, ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλω στο Τσεχικό Κέντρο Αθηνών και τη διευθύντριά του, κυρία Lucie Kuligová, για την πολυετή υποστήριξη τους στις εκπομπές μου, στο διεθνές Φεστιβάλ Εκκλησιαστικού Οργάνου «Άνω» της Σύρου, στα μουσικά ταξίδια, στην ορθή προφορά τσεχικών ονομάτων κτλ.

ΣΥΝΔΕΣΜΟΙ

Φεστιβάλ «Μουσική Άνοιξη Πράγας» www.festival.cz
Τσεχικό Κέντρο Αθηνών <https://athens.czechcentres.cz/el>

Τρίτο Πρόγραμμα on demand
www.ertecho.gr/radio/trito/show/klasika-kai-alla-trito/

Facebook NK
www.facebook.com/profile.php?id=100062570783255